

Lietuvos Respublikos Seimo

*Iškilmingas minėjimas,
skirtas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25-mečiui*

2017 m. spalio 25 d.

Stenograma

ISSN 2538-6638

Elektroninis leidinys leidžiamas nuo 2016 m. lapkričio 14 d.

E. leidinį parengė

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS
DOKUMENTŲ DEPARTAMENTO STENOGRAMŲ SKYRIUS

TURINYS

*Iškilmingas minėjimas,
skirtas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25-mečiui*

2017 m. spalio 25 d.

Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės sveikinimas, perskaitytas Seimo Pirmininko Viktoro Pranckiečio	5
Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininko Viktoro Pranckiečio kalba	6
Europos Sąjungos Teisingumo Teismo teisėjo, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataro, vieno iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos kūrėjų, buvusio Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Jarašiūno kalba	7
Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo Pirmininko Dainiaus Žalimo kalba	9
Prezidento Bronislavo Komorovskio kalba	11
Moldovos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininko Tudoro Pantiru kalba	12
Lenkijos Respublikos Senato Teisėkūros komisijos pirmininko pavaduotojo senatoriaus Zbignevo Cichonio kalba	14
Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininko Juliaus Sabatausko kalba	15
Konstitucijos egzamino laureatės Panevėžio rajono Krekenavos Mykolo Antanaičio gimnazijos mokinės Dianos Naudžiūtės kalba	17
Baigiamasis Seimo Pirmininko Viktoro Pranckiečio žodis	17
PAVARDŽIŲ RODYKLĖ	19

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

IŠKILMINGO MINĖJIMO, SKIRTO LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOS 25-MEČIUI, STENOGRAMA

2017 m. spalio 25 d.

*Pirmininkauja Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas V. PRANCKIETIS
ir Seimo Pirmininko pirmoji pavaduotoja R. BAŠKIENĖ*

PIRMININKAS (V. PRANCKIETIS). Gerbiamieji, šiandien minime Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25-metį. 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos piliečiai referendumu balsavo už Lietuvos Respublikos Konstituciją. Ši diena yra valstybės atmintina diena. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25-mečiui skirtą iškilmingą minėjimą pradedame Lietuvos valstybės himnu.

Giedamas Lietuvos valstybės himnas

PIRMININKĖ (R. BAŠKIENĖ). Gerbiamieji, į iškilmingą Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25-mečio minėjimą atvyko: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininkas D. Žalimas, pirmasis atkurtos Lietuvos valstybės vadovas, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas V. Landsbergis su ponia, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai, Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo deputatai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nariai, Lietuvos Respublikoje akredituoti užsienio valstybių ambasadoriai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkai, Lietuvos Respublikos Seimo nariai, Lietuvoje išrinkti Europos Parlamento nariai ir aukščiausios kitų Europos Sąjungos institucijų pareigūnai iš Lietuvos, Konstitucinio Teismo dabartinės ir ankstesnių kadencijų teisėjai, Lietuvos bažnyčių hierarchai ir atstovai, Lietuvos apeliacinio teismo pirmininkas ir atstovai, buvę Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkai ir buvę ministrai pirmininkai, atkurtos nepriklausomos Lietuvos Respublikos pirmosios Vyriausybės nariai, Seimui atskaitingų valstybės institucijų vadovai, Lietuvos aukštųjų mokyklų vadovai, pagrindinių kariuomenės rūšių ir pajėgų vadovai, miestų ir rajonų savivaldybių merai, tautinių bendrijų atstovai, teisininkų bendruomenės atstovai, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 2017 metų egzamino laureatai, kiti didžiai gerbiami svečiai.

Taip pat iškilmingame minėjime dalyvauja garbūs užsienio svečiai: prezidentas B. Komorovskis, kuris 2007–2010 metais ėjo Lenkijos Respublikos Seimo Maršalkos pareigas, 2010–2015 metais buvo Lenkijos Respublikos Prezidentas; Moldovos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininkas T. Pantiru; Moldovos Respublikos Konstitucinio Teismo atstovai ir Moldovos Respublikos parlamento nariai; Lenkijos Respublikos Senato Teisėkūros komisijos pirmininko pavaduotojas senatorius Z. Cichonis; Gruzijos ir Ukrainos konstitucinių teismų atstovai.

Iškilmingo minėjimo dalyvius ir svečius Jos Ekscelencija Lietuvos Respublikos Prezidentė D. Grybauskaitė sveikina atsiųsdama savo sveikinimą. Tad maloniai kviečiu Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininką V. Pranckietį perskaityti Lietuvos Respublikos Prezidentės D. Grybauskaitės sveikinimą. Prašau.

**Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės sveikinimas,
perskaitytas Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininko Viktoro Pranckiečio**

V. PRANCKIETIS. „Gerbiamieji, sveikinu visus su mūsų Konstitucijos 25-mečiu. Šiandien, po ketvirčio amžiaus, mintimis vėl einame į istorinį 1992-ųjų referendumą kartu su visa tauta, atkovojusia laisvę ir nepriklausomybę, balsuoti už savo Konstituciją.

Mes nepamiršome nei tos dienos, nei savo asmeninio apsisprendimo reikšmės ir svorio. Tai buvo dar vienas nuoseklus piliečių žingsnis, įtvirtinant Kovo 11-osios Aktą, ir dar viena žinia pasauliui, kad Lietuva, ištrūkusi iš okupacijos, sugrįžta kaip demokratiška ir teisinė valstybė.

Mūsų Konstitucijos preambulės žodžiai, kad lietuvių tauta atgimusios valstybės piliečių valia priima ir skelbia šią Konstituciją, parodė aiškią kryptį, kurią pasirinko Lietuva, kurdama savo ateitį.

Tai buvo vienintelis teisingas jaunos valstybės kelias, kuriuo eidami spėjome patirti daug iššūkių ir daug laimėti. Dabar Lietuva, kaip NATO ir Europos Sąjungos narė, kartu su kitomis demokratinėmis valstybėmis siekia tarptautinėje bendruomenėje sustiprinti pagarbą teisei.

Mes jaučiame šią pareigą ir atsakomybę, nes mūsų Konstitucija ne tik įtvirtina demokratines vertybes, bet ir akcentuoja nuolatinį bei nepertraukiamą jų siekį, kad jos virstų visų žmonių gyvenimo tikrove.

Šiandien, minėdami aukščiausio mūsų valstybės teisės akto jubiliejų, su dėkingumu prisimeiname visus Konstitucijos kūrėjus, įdėjusius į šį dokumentą nepaprastai daug darbo, išminties ir profesionalumo.

Tegul Konstitucija bus mūsų kasdienių nuoseklių ir prasmingų darbų pagrindas. Tik taip sukursime tokią Lietuvą, kokios prieš 25 metus siekė referendumu už Konstituciją balsuodami ir valstybės ateitimi tikintys atgimusios Lietuvos valstybės piliečiai.

Dalia Grybauskaitė, Lietuvos Respublikos Prezidentė. (Plojimai)

R. BAŠKIENĖ. Dėkojame Jos Ekscelencijai Lietuvos Respublikos Prezidentei D. Grybauskaitei.

Taip pat gavome Lenkijos Respublikos Seimo Konstitucinės atsakomybės komiteto pirmininkės I. Arent, Teisingumo ir žmogaus teisių komiteto pirmininko S. Piotrovičiaus ir Teisėkūros komiteto pirmininko M. Asto sveikinimus, už kuriuos taip pat nuoširdžiai dėkojame.

Maloniai kviečiu tarti žodį Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininką V. Pranckietį. Prašom.

Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininko Viktoro Pranckiečio kalba

V. PRANCKIETIS. Gerbiamieji Lietuvos žmonės, Lietuvos Respublikos Konstitucijos signatarai, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininke, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininke, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai, gerbiamieji kolegos Lietuvos Respublikos Seimo ir Vyriausybės nariai, Ekscelencija Prezidente Bronislava Komorovski, Ekscelencijos ambasadoriai ir užsienio svečiai, garbūs šio iškilmingo minėjimo svečiai ir dalyviai!

Konstitucija – tai politinių jėgų ir TAUTOS SUTARTIS. Minime ypatingą jos dieną. Kai prieš dvidešimt penkerius metus tautos referendumas pasakė: „Taip“.

Konstitucijos rengimas buvo ilgas ir sudėtingas procesas. Aukščiausiosios Tarybos sudarytos Laikinosios komisijos Konstitucijos projektui parengti narių nuomonės nebuvo vienodos, ypač dėl valstybės valdžios organizavimo modelio. Akivaizdus prioritetas buvo suteiktas parlamentui. Tačiau buvo pateikta ir daug pasiūlymų, kuriais buvo siekiama sustiprinti Lietuvos Respublikos Prezidento galias.

Net buvo parengti du alternatyvūs Konstitucijos projektai. Santykiai tarp skirtingus Konstitucijos projektus palaikančiųjų buvo įtempti tiek, kad racionalus dialogas virto labai sudėtingu. Nepaisant to, kompromisą buvo būtina rasti ir jis buvo rastas. Tai liudija 25 metus veikianti Konstitucija.

Konstitucijos rengėjai, o jų buvo keturiolika Aukščiausiosios Tarybos narių ir grupė ekspertų, turėjo labai pasistengti, kad suvienytų pajėgas ir panaikintų atskirtį tarp interesų grupių.

Taigi Konstitucija pirmiausia – politikų sutartis, paliaubos, susivienijimas, kompromisas tam, kad apskritai Konstitucija atsirastų.

Net ir referendumu priėmus Konstituciją, jos kritikų buvo. Kai kurios Konstitucijos nuostatos buvo interpretuojamos taip, kaip tuo metu atrodė geriau. Tačiau buvo vieningai sutariama dėl esminių nuostatų: Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė Respublika, valstybinė kalba – lietuvių kalba, valstybės vėliava – Trispalvė, valstybės herbas – Vytis, valstybės himnas – V. Kudirkos „Tautiška giesmė“, o sostinė – Vilnius.

Minime Konstitucijos kūrimą ir priėmimą, tačiau tai buvo pradžia. Stipri pradžia. Po to reikėjo daug pastangų, kad Konstitucijos viršenybė taptų realybe, kad Konstitucija būtų ne vien formalus tekstas, bet tiesiogiai taikoma teisė.

Neįkainojamą vaidmenį, formuojant konstitucinę doktriną, atliko Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstituciją ir padėdamas ją suprasti ne tik politikams, bet ir plačiajai visuomenei. Pats Konstitucinis Teismas buvo įteisintas Konstitucijos ir skirtas vykdyti ŠIOS Konstitucijos kontrolę.

Konstitucija yra tarsi mūsų valstybės konstanta. Pagal šiandieninę demokratiją neįsivaizduojama situacija, kad Konstitucija būtų keičiama vien dėl to, kad jai prieštarauja koks nors įstatymas.

Kita vertus, Konstitucija yra gyvas, dinamiškas, laiko koreguojamas dokumentas, padedantis pasiekti valstybės strateginių tikslų.

Buvo priimta keletas Konstitucijos pataisų dėl objektyvių priežasčių: Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje ir transatlantinėse organizacijose. Tai buvo iššūkiai, kuriems įveikti reikėjo tobulinti Konstituciją. Šiandien vėl diskutuojame apie Konstitucijos pataisas. Dėl tiesioginio piliečių kreipimosi į Konstitucinį Teismą gali spręsti Seimas. Tai būtų didelis žingsnis, sudarantis galimybę piliečiams ginti savo teises, kurias skelbia Konstitucijos 18 straipsnis: „Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtines.“

Tačiau dvigubos pilietybės klausimas gali būti išspręstas tik visuotinio referendumo būdu. Privalome gerbti Konstituciją. Už ją prieš 25 metus balsavo 75 proc. Lietuvos Respublikos piliečių.

Tikiu, kad šiandien Lietuvos Respublikos Konstitucija pasitiki visi Lietuvos žmonės. Ačiū. (*Plojimai*)

R. BAŠKIENĖ. Dėkojame Seimo Pirmininkui V. Pranckiečiui. Darbas rengiant ir priimant 1992 metais Lietuvos Respublikos Konstituciją truko beveik visą Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo kadenciją ir pareikalavo daug išminties, kompromisų ieškojimo, kad Konstitucijos projektas būtų parengtas laiku ir pateiktas Tautos referendumui, vykusiam 1992 m. spalio 25 d.

1992 m. lapkričio 6 d. Seimo Konstitucijos salėje Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininkas gerbiamasis profesorius V. Landsbergis pasirašė įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“.

Rengiant šį svarbiausią valstybės dokumentą didelį indėlį įnešė Laikinoji komisija Konstitucijos projektui parengti, sudaryta Aukščiausiosios Tarybos nutarimu.

Maloniai kviečiu tarti žodį Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarą, vieną iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos kūrėjų, buvusį Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėją, šiuo metu dirbantį Europos Sąjungos Teisingumo Teismo teisėju E. Jarašiūną. Prašom. (*Plojimai*)

**Europos Sąjungos Teisingumo Teismo teisėjo, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataro,
vieno iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos kūrėjų, buvusio Lietuvos Respublikos
Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Jarašiūno kalba**

E. JARAŠIŪNAS. Gerbiamas Seimo Pirmininke, aukštieji valstybės pareigūnai, gerbiami Tautos atstovai, gerbiami signatarai, mieli šio minėjimo dalyviai, Lietuvos žmonės!

Apie Konstituciją negalima kalbėti kaip apie bet kokią kitą teisės aktą. Taip pat ir apie jos rengimą. Jinai yra vienintelė aukščiausioji teisė, vienintelė tautos sutartis, vienintelis tautos integraciją užtikrinantis aktas, laikantis mus kaip vieną visumą, todėl kalbant pirmoji vieta tenka tautai, kurios valia Konstitucija atsirado, kurios valia gyvuoja. Ji – tikrasis ir vienintelis šio akto autorius. Žinoma, teisinius tekstus rašo žmonės, diskutuoja dėl jų, už jų stovi politinės jėgos, tačiau tautos poveikis ypač didelių sukrėtimų laikais yra toks apčiuopiamas, kad tauta yra daugiau nei abstrakcija. Tuo labiau kad ir 1992 m. spalio 25 d. balsavimu tauta šiai Konstitucijai įkvėpė gyvybę.

Konstitucionalizmas Lietuvoje atrastas dar Atgimimo laiku, kuriant valstybę. Prisiminkime, 1938 metų Konstitucijos atkūrimas, teisinės (...) su Lietuvos Respublika iki 1940 metų atkūrimas, Laikinasis Pagrindinis Įstatymas ir pagaliau mintis, kad galiausiai mes valstybinį gyvenimą su tvarkysime pagal lietuvišką Lietuvos Respublikos Konstituciją. Šios Konstitucijos rengimo oficiali istorija – žiūrėkite Aukščiausiosios Tarybos sprendimus, protokolus, projektus. Kita vertus, greta oficialios istorijos, yra idėjų, žmonių, politinių jėgų santykių istorija, kuri yra daug sudėtingesnė, kartais tikrai nuspėjama, tačiau rezultatas yra akivaizdus. Šios Konstitucijos galėjo ir nebūti. Laikinojo Pagrindinio Įstatymo laikotarpis galėjo užsitęsti. Atkūrusiai nepriklausomybę valstybei tai labai pavojingas dalykas. Konstitucijos istorija yra pamokanti daugeliu požiūrių.

Pirmiausia, kaip visi žinote, – sutarimo radimu. Ta istorija kartu ir pavyzdys, kaip gyvo visuomenės ir politinio gyvenimo realijos keičia iš anksto suplanuotas schemas, susuka tokią teisinę ar politinę intrigą, kurios ir norėdamas nelabai sugalvosi. Šiaip jau, jeigu būtų nuosekliai laikomasi to konstitucinio proceso projekto taip, kaip jis išivaizduotas, tai turėjo atsirasti koncepcija. Koncepcija, tada visuomenės svarstymai, po to sudaroma Konstitucijos rengimo komisija, jos parengtas projektas vėl eina į visuomenę. Aukščiausioji Taryba vėl apsvarsto iš naujo ir teikia tautai balsuoti. Iš pradžių viskas ir ėjo, kaip buvo suplanuota.

Dar 1990 metais Aukščiausiosios Tarybos prezidiumas sudarė darbo grupę parengti Konstitucijos projekto metmenis, tokie metmenys atsirado. Atsirado, tiesa, 1991 metų gegužės mėnesį, juose gana bendrais bruožais buvo išdėstyta būsima valstybės valdžios konstrukcija. Tikslai laikai buvo tokie, aplink stovėjo barikados, tad rimtam, visapusiškam metmenų svarstymui Aukščiausioji Taryba laiko nelabai ir atrado. Tie laikai – didžiulės konstitucinės kūrybos laikotarpis, 1990, 1991, 1992 metai. Pasirodo, kad Lietuvoje yra daugybė Konstitucijos autorių. Vieni tenkino asmenines ambicijas, už kitų stovėjo politinės jėgos, tai jau rimčiau, net amerikiečiai mokslininkai entuziastai ir tai parašė mums projektą. Tačiau lietuvišką Konstituciją, Konstituciją, kuria galima kurti gyvenimą, gali parengti ir priimti tik Lietuvos atstovybė ir tokį sprendimą aprobuoti tauta.

Tolesnis Konstitucijos rengimas, pereiname į 1991 metus. 1991 metai, kaip prisimenate, laikotarpis po rugpjūčio pučo, tarptautinis Lietuvos pripažinimas, ekonominės, socialinės, politinės padėties kitimas, kitaip sakant, mes perėjome į kitą valstybingumo etapą. Pirmajame mes buvome visi labai vieningi, kovojome už laisvę, demokratiją, valstybę, o toliau, pasirodo, įvykdžius šitą uždavinį, vizijos ganėtinai skyrėsi. Čia kaip pieva: anksti pavasarį yra visiškai žalia, artėjant vasarai, pasirodo, yra daugybė spalvų. Tam tikra prasme laikotarpis pats netinkamiausias bendram sutarimui rasti. Sunkiausia. Kodėl sudaryti steigiamieji susirinkimai po tam tikrų krizių valstybėje skubėdami priima sprendimą? Todėl, kad yra bendras, vieningas supratimas. Jėgoms išsiskaidžius sprendimą priimti sunku. Jau svarstant 1991 metais rugpjūčio mėnesio nutarimą dėl konstitucingumo raidos išryškėjo tam tikrų skirtumų. Buvo sudaryta Konstitucijos rengimo komisija. Buvo atstovaujama visoms partinėms frakcijoms, tačiau tuo laikotarpiu Aukščiausiojoje Taryboje susidarė faktinė naujoji dauguma, prasidėjo batalijos dėl Prezidento institucijos atkūrimo nedelsiant. Atmosfera įkaitusi, tai negalėjo neatsiliepti ir Konstitucijos rengimo komisijai. Nėra ko stebėtis, kad ta komisija suskilo ir vietoj vieno projekto atsirado du projektai. Nors mano asmeniniais prisiminimais man tai buvo vienas smagiausių laikotarpių teisinės sistemos komisijoje rengiant tekstus.

Atsitiko tai, kas gali atsitikti blogiausia. Du projektai, kadangi mažuma komisijos galėjo pasinaudoti teise siūlyti alternatyvą, eina į Aukščiausiąją Tarybą. Nedidele dauguma komisijos projektui pritariama, alternatyva lieka šone, tačiau abu projektai galiausiai skelbiami „Lietuvos aide“. Du projektai, vadinasi, nėra nė vieno – Konstitucijos nebus. Po prezidentinio referendumo aistros dar labiau taip įkaito, kad ėmėme posėdžiauti dviejose salėse, kaip sakoma: vietoj vieno parlamento turime du parlamentus. Laivelis įsiūbuotas, šiuo atveju, nežinau, esmė ta, kad abi konfliktuojančios pusės suprato, kad artėjama prie tos ribos, kur mūsų nesutarimai gali turėti neatitaisomų padarinių. Susitarta: einam į priešlaikinius rinkimus, renkame Seimą, na ir pabandom padaryti bendrą Konstituciją. Taip gražiai užbaigsime Atkuriamojo Seimo misiją. Nepriklausomybės atkūrimas, Atkuriamasis Seimas, Aukščiausioji Taryba savo misiją užbaigia Konstitucijos projektu. Paskutinė stadija šiuo atveju darbas Konstitucinių problemų derinimo grupėje, rastos formuluotės. Iš tikrųjų Konstitucinių problemų derinimo komisijoje pasikeitė darbo pobūdis. Iki tol ir Konstitucija buvo svarstoma pagal vadinamąjį daugumos demokratijos principą. Yra daugumos projektas, visa kita ne tiek svarbu. Konstitucinių problemų derinimo grupė dirbo pagal svarstymų ir pasitarimų demokratijos principą, tai kietos, sunkios diskusijos, tačiau pagarbiai išklausant kito pozicijas. Pirmas metodas šiaip yra veiksmingas, gerai, kad sprendimas yra priimamas. Pasitarimų ir svarstymo metodas yra ilga diskusija, tempiamas laikas, tačiau ilguoju laikotarpiu šitų sprendimų veiksmingumas yra daug didesnis jau vien dėl to, kad pasikeitus daugumai nereikia keisti sprendimo. Visos ilgaamžės konstitucijos, pasirodo, yra priimtose pagal šitą svarstymo ir diskusijų metodą.

Antras dalykas. Konstitucijai priimti reikia aštrios diskusijos, gerai Konstitucijai priimti. Pavyzdys, kaip reikia priimti Konstituciją, duotas 1787 metais Filadelfijos kongrese priimant pirmąją pasaulio Konstituciją.

Jeigu prisimenate, iš pradžių rezoliucijos už stiprią sąjungą, po to – Valstijų teisių gynimo kontrataka ir trečias etapas – kompromiso radimas visą laiką dvejojant, ar iš viso pavyks rasti susitarimą. Tai lietuviška konstitucinė drama visiškai atitinka amerikinės klasikinės konstitucinės dramos kanonus. Labai svarbu laiku sustoti ir rasti bendrą kalbą.

Tikrai tokios konstitucijos, kompromiso keliu priimtose konstitucijos, yra tautos konstitucijos. Negali būti, kad Konstitucija yra tam tikrų politinių jėgų. Prisiminkime 1922 metų Konstituciją. Demokratiška, gerai parašyta, tačiau didelės visuomenės dalies jina buvo vadinama *krikdemų* Konstitucija. Todėl, kad ji priimta Steigiamajame Seime vien jų balsais.

Mūsų Konstitucija, Konstitucija, kuri galioja, Lietuvos Respublikos Konstitucija. Tai yra didžiausias šitos Konstitucijos laimėjimas. Tokia Konstitucija gali vykdyti integracinę funkciją, todėl prasmingas sakymas – Konstitucijos kūrėjas yra tauta. Konstitucijos priėmimu Konstitucijos kūrimas nesibaigia. Steigiamoji pirminė valdžia tik paleidžia laivą į jūrą, procesas tęsiasi su sėkmėmis, nepasisekimais, vėl sėkmėmis, bet tai jau kita istorija.

Man laikas sustoti ir padėkoti už dėmesį. Sveikinu visus su Konstitucijos diena. Ačiū. (*Plojimai*)

R. BAŠKIENĖ. Nuoširdžiai dėkojame. Gerbiamasis pranešėjas, dar minutę prašome likti tribūnoje. Dėkodamas jums už teisėkūros pamokas, Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas nori įteikti jums išmintį ir tvirtybę simbolizuojantį paveikslą. Dėkojame jums ir jūsų asmenyje visiems Konstitucijos kūrėjams. (*Plojimai*)

Gerbiamieji, kaip ir teisingai buvo pasakyta, Konstitucijos kūrimas, taip pat ir konstitucinės doktrinos kūrimas, yra nuolatinis nesibaigiantis procesas, apimantis ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos aiškinimą. Tai ne kartą teko daryti Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui. Dėkojame jam.

Kviečiame tarti žodį Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininką D. Žalimą. Prašau. (*Plojimai*)

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininko Dainiaus Žalimo kalba

D. ŽALIMAS. Gerbiamasis Seimo Pirmininke Viktorai Pranckieti, gerbiamasis atkūrusios nepriklausomybę Lietuvos Respublikos vadove Vytautai Landsbergi, gerbiamieji Seimo nariai, Kovo 11-osios Akto signatarai, iškilmingo Seimo posėdžio svečiai, ponios ir ponai! Prieš daugiau kaip 150 metų 16-asis Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas Abraomas Linkolnas apie tuo metu aštuntą dešimtį metų gyvavusią Konstituciją sakė: „Nesikiškite į Konstituciją. Turi būti išsaugota tai, kas yra vienintelis mūsų laisvių garantas.“

Šiandien, nors mūsų Konstitucija mini 25-erių metų sukaktį, galime pasidžiaugti, kad tai yra ir ilgiausiai galiojanti, ir stabiliausia Lietuvos Respublikos Konstitucija. Toliau vėl turiu sakyti „nors“: nors Konstitucija skaičiuoja 25-erius gyvavimo metus, ji jungia šimtmetes konstitucines tradicijas su dabarties reikalavimais. Neatsitiktinai Konstitucijos preambulėje referuojama į daugelį amžių siekiančią Lietuvos istoriją, šimtmečių kovą dėl laisvės ir nepriklausomybės, Lietuvos Statutais ir Konstitucijomis grindžiamus valstybės teisinius pamatus.

Išties mūsų konstitucinių tradicijų, įtvirtintų Konstitucijoje, ištakas galima atsekti iš įstatymų kodifikavimo pradžią žyminčio 1529 metų Pirmojo Lietuvos Statuto. Šios tradicijos glūdi ir 1791 m. gegužės 3 d. Abiejų Tautų Respublikos Konstitucijoje. Vėliau jos atgaivintos 1918 m. vasario 16 d. Nepriklausomybės Akte, pirmojoje demokratinėje 1922 metų Lietuvos Konstitucijoje, okupacijos metais priimtoje 1949 m. vasario 16 d. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Deklaracijoje. Šias tradicijas taip pat išreiškė ir 1990 m. kovo 11 d. Aktas dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo.

Mūsų konstitucionalizmo tradicija yra glaudžiai susijusi su kova dėl laisvės, kuri supranta ma kaip tautos ir kiekvieno asmens teisė pasirinkti ir būti atsakingiems už savo likimą. Mūsų patirtis liudija, kad be laisvės negali būti demokratijos, negali būti žmogaus teisių ir teisės viršeny-

bės. Šios vertybės ir konstitucionalizmo tradicijos, glūdinčios mūsų istorijoje, yra būtent ta priežastis, dėl kurios mes taip branginame šią savo Konstituciją.

Ponios ir ponai, kaip jau buvo minėta, neabejotinai mūsų Konstitucija yra politinio kompromiso, pirmiausia tarp parlamentinės ir prezidentinės respublikos šalininkų, rezultatas. Pasak vieno iš Konstitucijos rengėjų, pirmojo Konstitucinio Teismo pirmininko profesorius J. Žilio, „kompromisai buvo neišvengiami brandinant išmintingų politinių sprendimų prielaidas“. Taigi mūsų Konstituciją drąsiai galima vadinti visuomenės sutartimi, kaip ne kartą pažymėta Konstitucinio Teismo, mūsų visų demokratiškai prisiimtu įsipareigojimu dabartinei ir būsimosioms kartoms gyventi pagal Konstitucijoje įtvirtintas pamatines taisykles ir joms paklusti.

Suprantama, tai, kad Konstitucijos kūrėjams pavyko rasti išmintingus kompromisus, yra viena iš šiandieninės Konstitucijos stabilumo priežasčių.

Kita jos stabilumo priežastis – pirmą kartą Lietuvos istorijoje, kaip čia buvo minėta, pagal šią Konstituciją įsteigtas Konstitucinis Teismas, t. y. nepriklausoma teisminė institucija, garantuojanti Konstitucijos viršenybę ir turinti išimtinis įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją, t. y. formuoti oficialiąją konstitucinę doktriną. Beje, Konstitucinio Teismo steigimas taip pat glaudžiai susijęs su laisvės idėja, nes siekis įsteigti Konstitucinį Teismą pirmą kartą buvo išreikštas dar Atgimimo metais Sąjūdžio steigiamajame suvažiavime.

Konstitucinio Teismo veikla užtikrina, kad Konstitucija, kaip teisinė realybė, yra suprantama kaip neatskiriama akto, įvardyto Konstitucija, ir jos tekstą aiškinančios oficialiosios konstitucinės doktrinos, kurią formuoja Konstitucinis Teismas savo aktuose, jungtis. 24 Konstitucinio Teismo gyvavimo metai rodo, kiek galima padaryti, atskleidžiant giluminį Konstitucijos potencialą, nekeičiant jos teksto, kartu pritaikant jį prie naujų socialinio gyvenimo pokyčių, taigi užtikrinant tai, ką vadiname Konstitucijos gyvybingumu. Antai Konstitucinis Teismas išplėtojo prigimtinių žmogaus teisių sampratą ir nusprendė dėl mirties bausmės nekonstitucingumo, atskleidė Konstitucijoje įtvirtintą Lietuvos valstybės vakarietišką geopolitinę orientaciją, išaiškino parlamentinės Respublikos veikimo principus. Konstitucinis Teismas išplėtojo teisinės valstybės koncepciją, kuri pagrįsta teisės viršenybe, taip pat pagarba tarptautinei teisei kaip konstitucinei tradicijai, pagal kurią tarptautiniai ir europiniai žmogaus teisių standartai laikytini minimaliais konstituciniais standartais. Konstitucinis Teismas suformavo plačią lygiateisiškumo doktriną ir nediskriminacinę šeimos sampratą, išaiškino konstitucinį valdžių padalijimo principą, konstitucinį valstybės pasaulietiško principą. Taip pat Konstitucinis Teismas atskleidė Konstitucijos pataisų konstitucingumo doktriną, pagal kurią Konstitucija negali būti keičiama bet kokia tvarka ir negali būti priimtos bet kokio turinio konstitucinės pataisos.

Tačiau Konstitucinis Teismas negali išspręsti politinių klausimų ir priimti sprendimų, kuriems reikia politinės valios. Tokiu pavyzdžiu gali būti daugybinės pilietybės klausimas, kurį Konstitucinis Teismas aiškino jau ne vieną kartą ir ne kartą pabrėžė, kad, norint pakeisti beveik šimtametę konstitucinę tradiciją dėl daugybinės pilietybės ribojimo, yra būtinas atitinkamas referendumu priimtas sprendimas. Tačiau kaip konkrečiai suformuluoti tokiam referendumui teiktiną klausimą, yra jau politikų atsakomybės reikalas. Aš tik turiu apgailestauti, kad vis dar yra apsimetančių, kad nesupranta šių Konstitucinio Teismo aktų turinio ir tai tikrai neprideda prie teisinės ir politinės kultūros šalyje lygio.

Dar viena mūsų Konstitucijos stabilumo priežastis, drįsčiau teigti, yra gana aukšta mūsų šalies politinė ir teisinė kultūra, paprastai netoleruojanti pavojaingų žaidimų su Konstitucija. Galime didžiuotis, kad Konstitucija buvo keičiama tik tiek, kiek buvo būtina, ir dauguma šių pakeitimų yra susiję su Lietuvos naryste Europos Sąjungoje. Tad Konstitucija nevirto kokios nors politinės valdžios arba kokio nors politinio lyderio spaudimo ir valdžios įtvirtinimo įrankiu, kaip yra atsitikę kai kuriose posovietinėse valstybėse.

Tačiau turiu apgailestauti, kad viena būtina mūsų Konstitucijos pataisa niekaip neprasiskina kelio. Šiais metais Seime, deja, žlugo mėginimas Lietuvoje įvesti konstitucinį skundą, kuris galėjo suteikti teisę kiekvienam šalies piliečiui tiesiogiai kreiptis į Konstitucinį Teismą. Dalies Seimo narių abejingumas, atmetinis požiūris į paties Seimo patvirtintos Vyriausybės programos nuostatą,

kuria įsipareigota įtvirtinti „kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisę kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą“, lėmė, kad nevykdomas šis seniai politikų duotas pažadas rinkėjams. Lietuva ir toliau lieka viena iš kelių paskutinių Europos valstybių, kuriose veikia konstituciniai teismai, tačiau jų piliečiai neturi teisės tiesiogiai kreiptis į šiuos teismus. Nesinorėtų tikėti, kad politikai mano, jog mūsų piliečiai yra prastesni už senųjų Europos demokratinių valstybių, taip pat ir Lietuvos kaimynių – Latvijos ir Lenkijos ar, be kita ko, konstitucinę teismų sistemos formą vykdančios Ukrainos, kurioje šiais metais įvestas konstitucinio skundo institutas, piliečius.

Ponios ir ponai, baigdamas noriu pasiremti Ohajo universiteto Filosofijos fakulteto profesoriaus emerito Algio Mickūno pamąstymais teisinės valstybės tema: graikų filosofas Sokratas apsisprendė mirti, užuot atsisakęs teisės ieškoti tiesos ir teisingumo, užuot pamynęs laisvę abejoti žynių, šamanų ir savo paties teiginiais, nes jautė asmeninę atsakomybę ir to paties reikalavo iš kitų. Būdamas basas, jis pageidavo ne batų, bet garantijos, kad visi turės lygias teises viešai pasakyti, ką mano, jausdami atsakomybę už savo teiginius ir veiksmus, be išlygų pripažindami savo klaidas ir trūkumus.

Šiandieninė mūsų Konstitucija garantuoja laisvę ieškoti, kritikuoti ir klysti, tačiau nepamirštant ir savo asmeninės atsakomybės. Nes Konstitucija – tai ne tik laisvė, bet ir moralinis bei teisinis įsipareigojimas nelikti abejingiems, kai šiurkščiai pažeidžiama teisės viršenybė, tarptautinė teisė, paminamos žmogaus teisės ir demokratijos vertybės. Kitos konstitucinės vertybės taip pat įpareigoja palaikyti tuos, kurie šias vertybes gina tiek mūsų šalyje, tiek Europos Sąjungos rytų partnerystės valstybėse ir kitose šalyse.

Mūsų šalies istorija, taip pat Konstitucijos parengimo ir priėmimo aplinkybės rodo, kad grėsmės akivaizdoje sugebame susivienyti ir drąsiai ginti amžinąsias konstitucines vertybes: tai yra valstybės nepriklausomybę, demokratiją ir prigimtines žmogaus teises. Todėl neabejoju, kad mūsų bendromis pastangomis saugoma Konstitucija gins mus dar ne vieną dešimtmetį, norėčiau tikėti, kad ir šimtmetį.

Sveikinu visus mus su Lietuvos Respublikos Konstitucijos gimtadieniu! (*Plojimai*)

PIRMININKAS. Dėkojame profesorius D. Žalimui. Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulė liudija ir Lietuvos konstitucinės raidos tradicijas. Šios tradicijos siekia net Lietuvos Statutų tradicijas ir Abiejų Tautų Respublikos 1971 metų Konstituciją.

Maloniai kviečiu tarti sveikinimo žodį prezidentą B. Komorovskį.

2010–2015 metų Lenkijos Respublikos Prezidento, 2007–2010 metais ėjusio Lenkijos Respublikos Seimo Maršalkos pareigas, Bronislavo Komorovskio kalba

B. KOMOROVSKIS. Gerbiamas pone Seimo Pirmininke, aukštieji rūmai, gerbiamosios ponios ir ponai! Pirmiausia norėčiau labai nuoširdžiai padėkoti už kvietimą į Lietuvos Seimą, minint 25-ąsias metines, kai lietuvių tauta, laisvos Lietuvos piliečiai priėmė ir patvirtino Lietuvos Konstituciją. Nuoširdžiai už tai dėkoju ne tik kaip buvęs Lenkijos Prezidentas, bet ir kaip atstovas giminės, kuri kelis šimtmečius čia kartu kūrė geresnę ar blogesnę, kartais sudėtingą, kartais nuostabų Lietuvos ir Lenkijos santykių pasaulį. Nuoširdžiai dėkoju, kad šiandien kartu galiu džiaugtis dėl nepriklausomos Lietuvos Konstitucijos 25-ųjų metinių mano protėvių tėvynėje.

Gerbiamieji, Konstitucija mums, lietuviams ir lenkams, visuomet vainikuoja tam tikrą nelengvą kelią į laisvę. Juk apie tai ne kartą buvo kalbėta. Lietuvos Konstitucija buvo vainikavimas sunkaus, ilgo kelio į laisvę. Į laisvę, nepriklausomybę, galimybę persiorientuoti į Vakarus, į Vakarų pasaulio visuomenių gyvenimo ir funkcionavimo normas. Tai, beje, buvo iš dalies tam tikras pabėgimas nuo Rytų pasaulio.

Lygiai tokias pačias patirtis ir tokias pat svajones ir iššūkius turėjo Lenkijos Konstitucijos kūrėjai. Čia verta prisiminti, kad mes šiandien turime reikalą su ypatinga Lietuvos ir Lenkijos gero likimo bendryste. Ta gero likimo bendrystė apima ir sėkmingą mūsų tautų ir valstybių kovą dėl laisvės, ir komunizmo sistemos bei komunistinio totalitarizmo sistemos likvidavimą. Ta gero likimo bendrystė taip pat reiškia, kad įvyko labai gilių mūsų valstybių politinių, visuomeninių ir

ekonominių sistemų transformacijos. Tas bendras geras likimas – tai patirtis ir valia kurti demokratinę sistemą. Lietuvos ir Lenkijos gerų lygiagrečių likimų bendrumas – tai nuoseklumas ir laimėjimai, mūsų valstybėms išsiskyniant Vakarų pasaulio sistemoje per priklausymą Šiaurės Atlanto aljansui ir per priklausymą Europos Sąjungai.

Manau, kad dabar yra tinkamas metas prisiminti ir tuos didžiuosius momentus iš bendros Lietuvos ir Lenkijos istorijos. Čia jau buvo prisimintas didžiulis įdirbis, kuriuo mes, lenkai ir lietuviai, pagrįstai didžiuojamės, – tai 1791 m. gegužės 3 d. Konstitucija. Ta pirmoji moderni Konstitucija Europos žemyne buvo mūsų – lenkų ir lietuvių – svajonių apie modernumą, mūsų svajonių apie gyvenimą geresniame pasaulyje, kurį tuomet reguliavo Europos švietimo koncepcijos, išraiška. Visi žinome, kad tas didysis Gegužės 3-iosios Konstitucijos pasiekimas neatlaikė susidūręs kaip tik su Rytų pasaulio realijomis. Taigi šiandien, nusilenkiant žemai prieš Lietuvos ir Lenkijos nepriklausomybės ir demokratijos tėvus, verta prisiminti ir aną, kad ir nepasisekusį, bendrą XVIII amžiaus darbą.

Gerbiamieji, kalbėdamas Lietuvos parlamente, norėčiau nuoširdžiai pasveikinti visą lietuvių tautą, visus laisvos, demokratinės Lietuvos piliečius. Noriu pasveikinti su didžiuliu darbu – su Konstitucija, su jos gyvavimu kaip pamato, kaip demokratijos pamato, taip pat kaip pagrindo mūsų šalims – Lietuvai ir Lenkijai – išsiskyniant demokratinėje Vakarų pasaulio bendrovėje. Taip pat norėčiau pasidalinti tam tikrais apmąstymais, kurie išeina už Lietuvos, už Lenkijos ribų, bet kurie yra galbūt labai svarbūs ypač visoms mūsų regiono šalims, nes mes vis dar esame mechanizmų įtvirtinimo ir mūsų tautų, ir mūsų visuomenių visiško susitapatinimo su demokratiniais mechanizmais etape.

Gerbiamieji, neįmanoma gerbti savo demokratinės valstybės teisės nuostatų, jeigu negerbiama Konstitucija. Idealių konstitucijų nebūna, visada yra konstitucijos, dėl kurių verta susimąstyti, kaip jas keisti, tačiau kiekviena demokratinės valstybės Konstitucija verta pagarbos ir praktinio taikymo kaip sąlyga, kad ateityje turi būti gerbiama Lietuvos valstybė, Lenkijos valstybė, visos kitos valstybės ir jų teisinės sistemos – visa tai šalyse, kurias ne visuomet lepino istorija ir ne visuomet duodavo joms šansų įtvirtinti laisvės mechanizmus, demokratijos mechanizmus.

Linkiu jums visiems ir pasitenkinimo dėl pasiektų laimėjimų, ir tolesnio nuoseklumo, einant toliau keliu link iškilų tikslų demokratinės santvarkos Lietuvoje kūrimo, link demokratijos plėtojimo Europoje ir visame Vakarų pasaulyje. Ačiū, labai ačiū. (*Pasakyta lietuviškai, plovimai*)

R. BAŠKIENĖ. Nuoširdžiai dėkojame Prezidentui B. Komorovskiui už ypač svarbias išvalgas, pastebėjimus ir sveikinimus.

Išsivadavusios ir besivaduojančios iš Sovietų Sąjungos totalitarinio jungo, Rytų Europos šalys nuolat brėžė naujus konstitucingumo principus, priimdamos savo šalių konstitucijas. Rytų partnerystės šalių bendradarbiavimas ypač svarbus šiandieną, kai kyla naujos grėsmės ir iššūkiai. Daugelis prisimena, kad 1990 m. gegužės 31 d. Moldova pripažino atkurtą Lietuvos Nepriklausomybę. Šiandien Seime dalyvauja gausi Moldovos Respublikos delegacija. Sveikiname juos ir maloniai kviečiu tarti žodį Moldovos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininką T. Pantiru. (*Plovimai*)

Moldovos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininko Tudoro Pantiru kalba

T. PANTIRU. Jūsų Ekscelencija Seimo Pirmininke, gerbiami Seimo nariai, gerbiamas pone Landsbergi, atkurtos, nepriklausomos Lietuvos vadove, mieli draugai, ponios ir ponai. Man garbė pasisakyti šiame ypatingame renginyje, skirtame Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25-mečiui, Konstitucijos, kuri yra tikras demokratinio pagrindinio šalies įstatymo modelis ir etikos principų vadovas lietuvių tautai.

Šioje gražioje šalyje, kuri ir dydžiu, ir istorija tokia panaši į Moldovą, lankausi ne pirmą kartą. Mus sieja bendra istorija. Ši istorija siekia net viduramžių laikus. Taigi pasidomėjau istorija, knygoje ieškodamas daugiau informacijos apie šiuos Lietuvą ir Moldovą jungiančius ryšius. Sužinojau, kad Moldavijos vaivada Aleksandras Gerasis, kuris valdė 1400 metais, ir valdymo metai

truko net tris dešimtmečius, taigi Aleksandras Gerasis buvo vedęs Ringailę – Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Vytauto Didžiojo seserį. Tais laikais tokios santuokos buvo lydimos politinių įsipareigojimų siekiant užtikrinti stabilumą ir gerus kaimyninius santykius. Lietuvos ir Moldavijos kunigaikščiai Vytautas ir Aleksandras Gerasis užmezgė prekybinius ir asmeninius ryšius, pasirašė bendradarbiavimo sutartis ir net kovėsi kartu su bendrais priešais.

Aš nesustojau prie šios informacijos ir panagrinėjau istorinius šaltinius, iš kur rumunų kalboje atsirado žodis „doina“, kuris abiejose mūsų valstybėse virto bendrinio daiktavardžiu. Šiuo atveju galėčiau pateikti Lietuvos Konstitucinio Teismo pirmininko pono D. Žalimo pavyzdį, taigi „doinos“, anot vieno mūsų turimų šio žodžio apibrėžimų, tai – meilės, liūdesio ir nostalgijos dainos, iš širdies, bet kokiomis gyvenimo aplinkybėmis gimstantys jausmai. Tad iš kur yra kilęs žodis „doina“, arba jūsų kalba vadinamas žodis „daina“? Mūsų didžiojo etimologo ir istoriko Bogdano Petričeiku Haždeu atlikti tyrimai atveda mus prie Rytų persų vartotos zendų kalbos žodžio „daina“, kilusio iš žodžio „dina“, reiškiančio įstatymą. Atrodytų, kad semantinis skirtumas tarp žodžių „įstatymas“ ir „daina“ yra gana didelis, tačiau būta situacijų, kai koks nors teisininkas, neturėdamas klientų ir turėdamas per daug laisvo laiko, bandydavo Napoleono kodeksą paversti poezija. Tad suprantama, kad rumunų žodis „doina“, arba „daina“, ir lietuvių žodis „daina“ turi tobulą formą ir turinį. Šis žodis mena ne tik mūsų šalių poezijos, bet ir teisės pradžią.

Na, dabar pereikime prie teisinių dalykų. Mielie draugai, Lietuvos ir Moldovos dvišaliai santykiai visuomet buvo konstruktyvūs ir draugiški. 1988 metais Lietuvos Sąjūdis ir Moldovos liaudies frontas sukilo prieš okupacinę valdžią ir pažadino išsilaisvinimo judėjimus. Mūsų valstybės žinojo, ką mums, ką mūsų ateičiai reiškia Sovietų Sąjungos svyravimas, abejonės. Ir Moldova, ir Lietuva turėjo didelį norą ištrūkti iš jos ir į gera pakeisti mūsų gyvenimus. Moldova, kuri buvo paminėta šiandien, nors ji dar ir buvo griūvančios Sovietų imperijos dalis, 1990 metais buvo pirmoji, kuri pripažino atkurtą Lietuvos nepriklausomybę. Tuo metu aš buvau vienas iš tų, kurie entuziastingai Moldovos parlamente balsavo už teisės aktą, pripažįstantį Lietuvos nepriklausomybę. Jūs mus įkvėpėte ir mes pasekėme jūsų pėdomis, ir paskelbėme savo šalies nepriklausomybę. Mūsų šalys patyrė tą patį kurdamos laisvą ir demokratinę valstybę.

Sovietų režimas pasižymėjo tuo, kad buvo visiškai nepaisoma žmogaus teisių. Mes, kaip ir jūs, patyrėme karinę okupaciją, organizuotą badmetį, neteisingus nuosprendžius, masinius trėmimus, savavališką nacionalizaciją ir visišką politinio pliuralizmo stoką. Ši bendra praeitis leidžia mums geriau nei daugeliui kitų šalių suprasti nepriklausomybės, laisvės ir demokratijos kainą ir jų tikrąją vertę. Vienas pirmųjų mūsų šalių žingsnių paskelbus nepriklausomybę buvo priimti demokratines konstitucijas, užtikrinsiančias žmogaus teises ir visuotines laisves bei ginsiančias žmones nuo valstybės išnaudojimo. Šalies Konstitucija – tai istorinių, politinių ir kultūrinių tautos procesų rezultatas. Mūsų konstitucijos – tai brangiausias mūsų turimas turtas.

Lietuva šiemet švenčia 1992 metais priimtos Konstitucijos 25-metį. Moldovos Respublikos Konstitucija buvo priimta praėjus porai metų nuo Lietuvoje paskelbtos Konstitucijos. Nenuostabu, kad mūsų Konstitucijos turi daug bendro. Visų svarbiausia – jos remiasi mūsų šalių nepriklausomybės arba nepriklausomybės atkūrimo deklaracijose skelbtomis vertybėmis. Dėl panašios mūsų šalių istorijos ir iššūkių mūsų konstituciniai teismai nusprendė, kad mūsų nepriklausomybės deklaracijos yra mūsų konstitucijų sudėtinės dalys, o jose skelbtoms vertybėms suteiktas amžinai galiojančių nuostatų statusas. Be to, mūsų konstitucijos draudžia bet kokių užsienio šalių kontroliuojamų karinių dalinių ar bazių dislokavimą mūsų šalių teritorijose.

Lietuvos ir Moldovos konstituciniai teismai, nors ir įvairiu metu, ir susiklosčius skirtingoms aplinkybėms, panašiai sprendė su nacionaliniu saugumu, Europos geopolitine kryptimi, konstitucijų pataisomis, nekonstitucingumu ar valstybės pareigūnų galiomis ir atsakomybe susijusius klausimus.

Be galo džiugu matyti, kad santykiai tarp mūsų šalių tampa vis stipresni ir kad bendradarbiavimas ir dvišaliu, ir regioniniu lygmeniu tarp mūsų teismų yra itin glaudus ir vaisingas.

Ypač norisi paminėti Lietuvos ir Moldovos konstitucinių teismų iniciatyvą 2015 metais įkurtą Baltijos ir Juodosios jūrų regionų valstybių konstitucinės justicijos asociaciją, siekiančią gerinti bendradarbiavimą ir stiprinti įsipareigojimą užtikrinti Europos demokratines vertybes.

Ponios ir ponai, norėčiau pabrėžti, kad šiandien naujos grėsmės mums primena, kad laisvė negali būti laikoma savaime suprantamu dalyku. Deja, demokratija, visuotinės teisės ir teisės viršenybė arba tiesiog konstitucionalizmas turi atremti išpuolius, ypač populizmo, hibridinio karo ir propagandos sukeltus išpuolius. Kadangi tai stiprūs ir pavojingi išpuoliai, dabar ne metas atsargiems perspėjimams. Priešingai – metas veikti. Todėl mums svarbu laikytis išvien, nuolat stengiantis apsaugoti mūsų laisvę ir tikros demokratijos vertybes.

Baigdamas norėčiau pabrėžti, kad jūsų šalies žmonių išipareigojimą ir nuoseklias pastangas kuriant demokratinę ir laisvą valstybę mato ir vertina jūsų partneriai Europoje ir visame pasaulyje. Jūs taip pat esate pavyzdys kitoms regiono šalims, siekiančioms stipresnių ryšių ir glaudesnės asociacijos su Europos Sąjunga. Deja, Moldovai nepavyko išvengti dalies savo teritorijos okupacijos ir šalies padalijimo, kaip tai nutiko ir Gruzijoje, ir Ukrainoje. Tačiau mes ir toliau kovojame už savo laisvę ir teisingumą, siekdami pasivyti jus ir prisijungti prie jūsų gretų.

Taigi mums reikia laisvos ir stiprios Lietuvos, mums reikia jūsų solidarumo, kaip ir reikia civilizuotos Europos solidarumo, ypač atsižvelgiant į agresyvius buvusio metropolio veiksmus.

Moldovos Respublikos Konstitucinio Teismo ir savo vardu norėčiau pasveikinti Lietuvos žmones su Konstitucijos 25-mečiu ir palinkėti jums visokeriopos sėkmės ir drąsos ginant jūsų pagrindiniame šalies įstatyme nustatytas vertybes. Drąsos mums turi suteikti sąžiningas įsitikinimas, o Konstitucija yra mūsų kelrodis, kurio niekada neturėtume apleisti, kaip kažkada yra sakęs D. Vašingtonas. Konstitucinis Teismas atlieka esminį vaidmenį, užtikrinant tinkamą konstitucinių nuostatų įgyvendinimą. Mes laikomės Konstitucijos, tačiau Konstitucija yra laikytina tuo, kuo Konstituciją laiko teisėjai.

Svarbu nepamiršti, kad Konstitucijos rengėjai siekė, kad tai būtų gyvas, besikeičiantis dokumentas tam, kad atitiktų naujos kartos problemas. Rengėjai Konstituciją rašė nenumatydami šio dokumento galiojimo datos. Taigi Konstitucija šiandien yra toks pat gyvas dokumentas, kaip ir tą dieną, kai jis buvo paskelbtas. O Konstitucijos gyvybingumą ir gerovę turi užtikrinti teismai ir teisingi, nešališki, nepriklausomi teisėjai.

Tegyvuoją Lietuvos Respublikos Konstitucija ir telaimina Dievas Lietuvą. Sveikiname su Konstitucijos diena. (*Plojimai*)

PIRMININKĖ. Nuoširdžiai dėkojame garbiajam svečiui.

Džiugu, kad Lietuvos Respublikos Seimas palaiko tarpparlamentinius ryšius su daugelio valstybių parlamentais. Vienas iš glaudaus bendradarbiavimo pavyzdžių yra Lietuvos Respublikos Seimo ir Lenkijos Respublikos Seimo ir Senato narių Asamblėja. Maloniai kviečiu sveikinimo žodį tarti Lenkijos Respublikos Senato Teisėkūros komisijos pirmininko pavaduotoją senatorių Z. Cichonį. (*Plojimai*)

Lenkijos Respublikos Senato Teisėkūros komisijos pirmininko pavaduotojo senatoriaus Zbignevo Cichonio kalba

Z. CICHONIS. Ponia pirmininke, gerbiami ponai ir ponios parlamentarai, gerbiami kiti šio iškilmingo posėdžio dalyviai. Man labai didelis malonumas ir garbė, kad aš galiu dalyvauti šiose Lietuvos Konstitucijos priėmimo 25-ųjų metinių iškilmėse. Tai ypatingas laikotarpis tam tikro apibendrinimo, kuris čia buvo daromas, o man taip pat buvo proga susipažinti su Lietuvos Konstitucija. Mane nustebino ir yra tikrai didelė garbė Lietuvai, parlamentui ir tautai, kuri referendumu priėmė šią Konstituciją, – žmogaus teisių srities reguliavimas. Tos taisyklės iš esmės atitinka teises, kurios nurodytos kaip pagrindinės, pamatinės 1950 metų Europos žmogaus teisių konvencijoje. Jos šalis jūs, kaip Lietuvos valstybė, irgi esate.

Aš manau, tai sudaro pagrindą kalbėti apie tai, kad Lietuvoje yra visos pamatinių žmogaus teisių vykdymo garantijos. Tai, beje, yra natūralios teisės. Labai džiaugiuosi, kad jūsų Konstitucijoje labai aiškiai pasakyta, kad tai yra prigimtinės žmogaus teisės, o ne kokios nors valdžios suteiktos teisės, kad tai yra prigimtinės žmogaus teisės, kurias žmogus turi vien todėl, kad jis yra žmogus.

Aš manau, kad lietuvių tauta gali tomis teisėmis naudotis, ir džiaugiuosi, kad jūs, švęsdami 25-metį, tokiu pat būdu, kuris tiesiogiai numatytas gegužės 3-iosios Konstitucijoje, analogiškai kaip ten vertinate savo Konstituciją ir imatės veiksmų tam, kad įvestumėte konstitucinio skundo institutą. Kaip jau sakė prieš tai kalbėję, tai institucija, kuri yra daugelyje Europos valstybių ir kuri, neabejotina, pasitarnaus, kad skundų, siunčiamų į Strasbūro Žmogaus Teisių Teismą, sumažėtų. Jeigu jūs tą institutą įvesite, tai ir Strasbūro Žmogaus Teisių Teismas bus patenkintas ir mielai tai priims.

Aš domiuosi žmogaus teisėmis, nes esu advokatas. Kol nebuvo parlamentaras, labai dažnai Strasbūre užsiėmiau įvairiomis bylomis. O Lietuva yra priešakyje tų valstybių, iš kurių į Strasbūro Žmogaus Teisių Teismą ateina skundai. Maždaug 10 tūkst. žmonių Lietuvos rodiklis yra šeši, o tokių valstybių kaip Prancūzija ar Vokietija yra 0,25 asmens. Tai labai ryškus rodiklis, kuris mums iliustruoja, kad jeigu nėra vidaus institucijos, į kurią žmogus galėtų kreiptis dėl savo teisių kontrolės, tada lieka vienintelis kelias – tiesiog kreiptis į Strasbūro Žmogaus Teisių Teismą. Tai galbūt paaiškina, kodėl Lietuva šiuo atveju yra savotiška rekordininkė. Bet kartu tai įrodo, kad lietuviai, Lietuvos piliečiai, nes gali skųstis ne vien tik pilietis, o kiekvienas, kuris gyvena pagal Lietuvos valstybės jurisdikciją, labai gerai suvokia savo teises ir naudojasi jomis skųsdami Lietuvą Žmogaus Teisių Teismui Strasbūre. Kai jie turės konstitucinio skundo galimybę, galės kreiptis į savo Konstitucinį Teismą, jie, neabejotina, naudosis šiuo keliu. Tai, be abejo, atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 34 straipsnio reikalavimus, kad šalies viduje būtų atlikti visi žingsniai.

Baigdamas norėčiau pasveikinti su šiomis puikiomis metinėmis visus Lietuvos piliečius, kad jie sugeba pasinaudoti visomis teisėmis, kurias jiems užtikrina Lietuvos Konstitucija, kad ir toliau tas dokumentas būtų visos visuomenės, visų valstybės institucijų funkcionavimo pagrindas. Labai ačiū už dėmesį. (*Plojimai*)

PIRMININKĖ. Nuoširdžiai dėkojame gerbiamajam senatoriui.

Svarstant Lietuvos Respublikos Seimo teisės aktų projektus, nagrinėjant jų atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai, labai svarbus yra Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto indėlis, suteikiantis laisvę siūlyti, ieškoti tinkamų sprendimų ir formuluočių, bet visada raginantis nepamiršti atsakomybės.

Kviečiu tarti žodį Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininką J. Sabatauską. Prašau. (*Plojimai*)

Lietuvos Respublikos Seimo nario, Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininko Juliaus Sabatausko kalba

J. SABATAUSKAS. Gerbiamas Prezidente Bronislavai Komorovski, gerbiamas Seimo Pirmininke, Seimo nariai, gerbiamas Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo Pirmininke profesorius Vytautas Landsbergis, Ekscelencijos ambasadoriai, gerbiami Kovo 11-osios Akto signatarai, šio minėjimo svečiai, mieli Lietuvos žmonės! Šiandien minime ypatingą sukaktį – mūsų valstybės Konstitucijos 25-erių metų jubiliejų. Girdėjome apie Konstitucijos gimimo kančias, pasireiškusias ir skirtingomis nuomonėmis aštrių diskusijų metu, ir išmintingu kompromisu, dėl kurio jos tekstas buvo pateiktas Tautai spalio 25 dieną. Tai viena iš moderniausių šiuolaikinių valstybių Konstitucijų, kuri, drįstu teigti, ir žmogaus teisių, pilietinių teisių ir laisvių požiūriu yra socialiai orientuotos valstybės svarbiausias įstatymas.

Noriu atkreipti dėmesį šiandien į du dalykus: į Konstitucijos preambulę ir pirmojo skirsnio „Lietuvos valstybė“ 12 straipsnį, t. y. kas, mano nuomone, yra lietuvių tauta ir kas yra Lietuvos pilietis.

Buvęs Konstitucinio Teismo pirmininkas, Strasbūro teismo teisėjas profesorius E. Kūris apie preambulę yra štai kaip pasakęs: „Tegu tai ir nedidelis, bet įstabus literatūros kūrinys, kuris kartu turi milžinišką teisinį krūvį, nes joje įtvirtinti pamatiniai mūsų valstybės bendruomenės siekiai.“

Ir nenuostabu, nes preambulę parašė poetas J. Marcinkevičius. Mano nuomone, netgi būtų galima išžvelgti preambulėje centruotai pateiktą Lietuvos istoriją, pagrindines idėjas ir ateities viziją.

Isiklausykime: „Lietuvių tauta, prieš daugelį amžių sukūrusi Lietuvos valstybę, jos teisinius pamatus grindusi Lietuvos Statutais ir Lietuvos Respublikos Konstitucijomis, šimtmečiais atkakliai gynusi savo laisvę ir nepriklausomybę, išsaugojusi savo dvasią, gimtąją kalbą, raštą ir papročius, ikūnydama prigimtą žmogaus ir Tautos teisę laisvai gyventi ir kurti savo tėvų ir protėvių žemėje – nepriklausomoje Lietuvos valstybėje, puoselėdama Lietuvos žemėje tautinę santarvę, siekdama atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės, atgimusios Lietuvos valstybės piliečių valia priima ir skelbia šią Konstituciją.“

Ką turėjo omeny Konstitucijos tėvai sakydami „Lietuvių tauta“? Deja, turiu nuvilti manančius, kad čia kalbama apie vieną tautybę. Ne! Čia kalbama apie pilietinę lietuvių tautą, kuri apima visų Lietuvoje gyvenančių tautybių žmones: lietuvius, lenkus, rusus, baltarusius, ukrainiečius, žydus, totorius, vokiečius, latvius, armėnus, azerbaidžaniečius, romus, moldavus, gruzinus, estus, karaimus ir kitus. Taigi, išvardindamas dabar Lietuvoje gyvenančių tautybių atstovus pagal jų skaitlingumą, noriu pabrėži, kad mes visi esame lietuvių tauta.

Antras dalykas, į ką norėjau atkreipti dėmesį – tai pilietybė, jos įgijimas, išlaikymas ir atkūrimas. Visa tai numatyta mano paminėtame Konstitucijos skirsnyje „Lietuvos valstybė“.

Konstitucinis Teismas praėjusį penktadienį, Seimo prašymu, aiškindamas savo ankstesnių nutarimų nuostatas, dar kartą paskelbė, kad dvigubos pilietybės išplėtimas galimas tik referendumu, pakeitus Konstituciją. Konstitucijoje rašoma, kad „Išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos ir kitos valstybės pilietis“.

Kodėl Konstitucijoje įtvirtinta tokia griežta norma? Ką norėjo pasakyti jos kūrėjai?

Kad atsakytume į šį klausimą, reikia suprasti tuometinę valstybės geopolitinę situaciją. Vadovaujantis Tautos valia, 1991 metais ką tik atkurta nepriklausoma demokratinė respublika, po 1991 metų, atsimenate, plebiscito, kai Lietuvos piliečiai vieningai balsavo už šią formuluotę, bet šalyje tebėra okupacinė kariuomenė, svetimos valstybės kariuomenė.

Ar galėjome tuo metu sau leisti, kad Lietuvos pilietybę įgytų kaimyninės valstybės piliečiai, vilkintys uniformas? O jų čia buvo ne vienas šimtas ir ne vienas tūkstantis.

Ar pasikeitė situacija dabar? Ar galime sau leisti nustatyti kitokias sąlygas, kad Lietuvos piliečiai būtų kartu ir kitos valstybės piliečiai? Ar ta kita valstybė gali būti bet kuri valstybė pasaulyje?

Padiskutuokim! Dažnai mes lyginame, kokiomis sąlygomis ir aplinkybėmis kitų valstybių piliečiai gali ar negali turėti dvi, tris ir t. t. pilietybės. Tai supaprastintas požiūris. Mūsų valstybė geografiškai nuo to laiko nepasislinko nei į Šiaurę, nei į Vakarus. Mes buvome ir esame paribio valstybė, arba, kitaip sakant, kaip dabar mes sakome – išorinė Europos Sąjungos siena ribojasi su mumis. Mes lygiai taip pat, kaip ir mūsų kaimynai – latviai, estai.

Ar mes galime lygintis su Vakarų Europos valstybe, į kurią atvažiuoja imigrantai, kai iš mūsų daugiau išvažiuoja? Situacija ir problemos visiškai skirtingos.

Per tuos 25-erius metus Lietuva tapo ir NATO, ir Europos Sąjungos visateise nare. Ir Konstitucija papildyta Konstituciniu Aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“.

Ar tos aplinkybės turi esminę reikšmę, renkantis kryptį, svarstant – leisti ar neleisti Lietuvos piliečiams įgyti ir kitos valstybės pilietybę? Ar galime, kaip ir prieš 25-erius metus, susėsti ir susitarti? Šiandien drąsiai ir atsakingai tariau: taip, galime.

Pabaigoje man džiugu visus pasveikinti, visą lietuvių tautą, visus mūsų svečius su Konstitucijos diena! (*Plojimai*)

V. PRANCKIETIS. Dėkojame J. Sabatauskui.

Lietuvos Respublikos Konstitucija turi būti prieinama ir suprantama kiekvienam Lietuvos piliečiui. Reikia pasidžiaugti, kad Konstitucijos egzamine, kuris vyksta jau ne pirmus metus, vis aktyviau dalyvauja nemažai dalyvių – nuo jaunų iki senjorų, įvairių profesijų atstovų. Šiandien iškilmingame minėjime dalyvauja nemažas būrys Konstitucijos egzamino 2017 metų laureatų. Pasveikinkime juos. (*Plojimai*)

Maloniai kviečiu tarti žodį Konstitucijos egzamino laureatę Panevėžio rajono Krekenavos Mykolo Antanaičio gimnazijos mokinę D. Naudžiūtę, kuri 11–12 klasių grupėje užėmė pirmąją vietą būdama dvilyktokė. (*Plojimai*)

**Konstitucijos egzamino laureatės Panevėžio rajono
Krekenavos Mykolo Antanaičio gimnazijos mokinės Dianos Naudžiūtės kalba**

D. NAUDŽIŪTĖ. Gerbiamieji iškilmingo minėjimo dalyviai, savo kalbą norėčiau pradėti Mikalojaus Daukšos „Postilės“ Prakalbos žodžiais: „Man, norinčiam, gerbiamas ir mielas Skaitytojai, ką nors gera savo tėvų šaliai padaryti ar kuo nors jai pagelbėti.“ Šiais žodžiais pradėdau, kadangi jie perteikia aukščiausią pilietiškumo formą, kai mąstoma ne apie tai, ką valstybė gali duoti, o tai, ką tu gali duoti valstybei. O ką jauni žmonės, tokie kaip aš, gali padaryti dėl valstybės?

Pirma, mes, jauni žmonės, valstybės ir savo labui galime ir turime išmanyti pagrindinį šalies įstatymą – Konstituciją, kadangi ji nustato mūsų teises ir pareigas, visiems nustato vienodas elgesio normas ir principus, neišskirdama nė vieno iš piliečių. Pavyzdžiui, pagal 33 Konstitucijos straipsnį piliečiai, tai yra kiekvienas iš mūsų, turi teisę kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą ir pagal 53 straipsnį privalome saugoti aplinką nuo kenksmingo poveikio. Taigi išmanydami Konstituciją – išmanysime savo teises ir pareigas.

Antra, taikydami Konstituciją kasdieniniame gyvenime, antai, kaip 2016 metų Konstitucijos egzamino ambasadorius Paulius Ambrazevičius „Delfi“ straipsnyje sakė: „Diskutuoju su aplinkiniais tokiais aktualiais klausimais, pavyzdžiui, kaip šeimos samprata, Konstitucija tampa netgi pokalbio ašimi, jos išmanymas gelbsti argumentuojant.“ Paimkime anksčiau minėtą pavyzdį – šeimos sampratą, kuri Konstitucijoje apibūdinama taip: „šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas“ ir „santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu“. Tai tradicinių vertybių pamatas. Atrodytų, kaip ir viskas aišku, priimtina ir suprantama, tačiau noriu atkreipti dėmesį, kad šiuo atveju yra „pamiršamos“ kitokios santuokos ir šeimos: partnerystė tarp dviejų moterų ar dviejų vyrų, o anūkus globojantys seneliai irgi negali būti vadinami šeima. Tačiau ar viskas taip blogai? Juk Konstitucija remia tėvystę, motinystę, globoja našlaičius, teikia įvairias nuolaidas ir pašalpas jiems, o pačios šeimos sąvokos Konstitucijoje netikimas įvardinti kaip kitokio pobūdžio asmenų susivienijimo tik apsaugo šeimos, kaip specifinio socialinio vieneto, prasmingumą. Tad pagrindiniu šalies įstatymu remdamiesi mes nesuklysim, nes jam negali prieštarauti jokie kiti įstatymai ir nutarimai, tačiau visada galime keisti Konstituciją, jei manome, kad vienas ar kitas jos straipsnis nebeatitinka dabartinės pasaulėžiūros.

Trečia, kaip jau minėjau, galime prisidėti prie valstybės kūrimo, kadangi pagrindinis šalies įstatymas suteikia mums balsavimo, referendumo, įstatymų leidybos iniciatyvos teises. Balsavimo teisė mums leidžia valdyti valstybę per savo išrinktus atstovus. Referendumu galime spręsti svarbius valstybės klausimus, pavyzdžiui, tokius kaip Konstitucijos keitimas. O įstatymų leidybos iniciatyvos dėka turime teisę pateikti įstatymo projektą Seimui ir šis privalo jį svarstyti. Tačiau kiekviena iš teisių turi savo sąlygas, kurias galime sužinoti tik iš Konstitucijos, pavyzdžiui, anksčiau minėta įstatymų leidybos teisė – pateikti projektą Seimui gali tik piliečiai, surinkę 50 tūkst. rinkimų teisę turinčių asmenų parašų. Todėl, tik išmanydami pagrindinį šalies įstatymą, galime tapti sąmoningais piliečiais ir prisidėti prie valstybės valdymo.

Taigi išmanydami Konstituciją geriau suprantame, ką turi ir gali daryti valstybės pilietis, kas ir kaip vyksta šalyje, kas yra įstatymas, kas yra lietuvių vertybių pamatas, ką kiekvienas pilietis gali padaryti „gera savo tėvų šaliai“, kokiais būdais. Remdamiesi Konstitucija – niekada nesuklysim, nes jai negali prieštarauti jokie kiti įstatymai, nutarimai ar dekretai. Tai reiškia, kad statydami savo nuomonės pamatus remdamiesi Konstitucija galime neabejoti savo teisingumu ir pasiekti aukščiausią pilietiškumo formą. Ačiū už dėmesį. (*Plojimai*)

V. PRANCKIETIS. Dėkoju laureatei D. Naudžiūtei.

Lietuvos Respublikos Konstitucija yra ir visuomenės gyvenimo pamatas, nes veikia dabar ir čia, realiai apima ir veikia visas gyvenimo sritis, reglamentuoja ir kitus teisės aktus. Ji taip pat yra

tam tikras politinio, teisinio, taip pat ir moralinio gyvenimo pagrindas, į kurį atsiremame, – juk svarbiausi valstybės teisės aktai gyvuoja tik tada, kai jų laikomasi, kai pagal juos gyvename.

Noriu padėkoti visiems minėjimo dalyviams ir svečiams. Vadovaudamiesi Konstitucija, mes pasižadame būti ištikimi savo valstybei. Kviečiu visus jus parašyti savo moralinį išsipareigojimą Tėvynei „Pasižadėjimo knygoje“, kuri yra Vitražo galerijoje. Į šią knygą, skirtą Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečiui, įrašyti pasižadėjimai bus saugomi Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje ateinančioms kartoms. Didžiukimės mūsų Nepriklausomybės Konstitucija. Dėkoju visiems. (*Plojimai*)

PAVARDŽIŲ RODYKLĖ

Aleksandras Gerasis 12, 13
Ambrazevičius Paulius 17
Arent Ivona (Arent Iwona) 6
Asta Marekas (Asta Marek) 6

Baškienė Rima 5, 6, 7, 9, 12

Cichonis Zbignevas (Cichoń Zbigniew) 5, 14

Dauša Mikalojus 17

Grybauskaitė Dalia 5, 6

Jarašiūnas Egidijus 7

Komorovskis Bronislavas (Bronisław Komorowski) 5, 6,
11, 12

Kudirka Vincas 6

Kūris Egidijus 15

Landsbergis Gabrielius 15

Landsbergis Vytautas 5, 7, 9, 12

Linkolnas Abraomas (Lincoln Abraham) 9

Marcinkevičius Justinas 16

Mickūnas Algis 16, 11

Naudžiūtė Diana 17

Pantiru Tudoras (Pancyrui Tudor) 5, 12

Petričiuku Haždeu Bogdanas

(Petriceicu Hasdeu Bogdan) 13

Piotrovičius Stanislovas (Piotrowicz Stanisław) 6

Pranckietis Viktoras 5, 6, 7, 9, 16, 17

Ringailė 13

Sabatauskas Julius 15, 16

Vašingtonas Džordžas (Washington George) 14

Vytautas Didysis 13

Žalimas Dainius 5, 9, 11, 13

Žilys Juozas 10

Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius

Tel. (8 5) 239 6060, faks. (8 5) 239 6289, el. p. *priim@lrs.lt*

Interneto puslapis *www.lrs.lt*